

Народна Библиотека

1917 г. Св. и

Ст. Михайловски.

ПОЗИВЪ

къмъ българския народъ и българската интелигенция

ЧАСТЪ ПЪРВА

Въведение. Общо очъртане на личното владичество въ България.

Едно българско правителство — което се зовѣше демократическо — подари на князь Фердинанда царски скиптеръ и църска корона. Подари? Не! Склони да се натовари съ отговорността, че е извършило подобно подаряване. Царетъ поставя въ сами на челото си корона, — сами взиматъ на ржка скиптеръ.

Като извърши подобенъ актъ — като хвърли страната въ тежки дѣлгове за изкупуване на царски блѣсъкъ и веледѣлие — и това безъ да се допита прѣдварително до върховната народна воля — българското демократическо правителство забрави или погази следнето демократическо начало:

Че прѣвратни дѣйствия, които се вършатъ за народа безъ прѣварително одобрение или съпричастие на народа — сж тѣй незаконни, както прѣвратни дѣйствия, които се вършатъ противъ народа. Това бѣ тежка погрѣшка!

А погрѣшките въ политиката сж като погрѣшки въ живота: тѣхно-

то наказание е въ тѣхното неизбежно послѣдствие. Веднажъ като се солидаризираха демократич. партиентъ байракъ и хоржгвата на монархизма — всѣки прѣдвидливъ умъ можеше да заключи, че това противоестествено събраство ще докара важни — по своя назидателна чавъ характеръ — резултати.

Така и стана. Малиновци бидоха принудени — по натискъ изотгорѣ — да наложатъ на своитѣ тепутати вотъ за свикване на В. Нар. Събрание.

Защо това?

Защото българскитѣ влаетелинѣ желаете да взима инициатива въ спогодби съ другитѣ държави, — да сключва съ тѣхъ договори.

Нововъведеното което Малиновци се опитаха да всадятъ въ наша публиченъ животъ не е нищо друго, освѣнъ окастриане на народното всемощие за усиление на княжескитѣ прѣимуществва.

Тѣй че, повтарямъ, едно посѣгательство докара друго.

Демократическото правителство

13760

1161

не се договъди, че демокрация, която се стареа да укръпи царски самовластелски домогвания — е във сжщности демократически царизъм...

А демократически царизъм е нѣщо толкова нелѣпо — колкото и царски демократизъм. Който и да предприема съчленение на прѣстопопрѣклонство съ воленъ духъ — то би било съчленение на работи несъчленяеми.

И така, Бел. Нар. Събрание ще има наскоро да разглежда такава питане:

Работитѣ на българската държава — въ международно отношение — трѣбва ли да се турятъ подъ разпоредането на българския властелинъ?

А това значи, че България прѣживява най-важнитѣ часове отъ своето подновено историческо битие.

Възмъжалъ и съвършенолѣтенъ народъ ли сме — или дѣтинствуващи тѣпли? Ето, въ сжщности, истинскиятъ образъ на горѣзаното питане.

Прѣдстоящиятъ позивъ къмъ просвѣтената и независима частъ отъ новото българско поколѣние има за цѣль да докара пробуда въ българската обща съвѣсть: всѣки народъ се води отъ работниците на мисълта. Съ посрѣдничеството на нашата младежъ мѣнь донаселение отсамъ и отгатъкъ Балкана. Казвамъ: да *раздвижа* — и разбираме: да *освѣтля*. Хали и бури докарватъ развядраване.

Отъ това, което стотини лѣти съмъ говорилъ въ печата и въ обществени събрания — моитѣ сънародници знаятъ добръ какво е гледището ми въ нашенскитѣ кон-

ституционни състезания и работства.

И днесъ — както винаги — азъ се провиквамъ:

Не повѣрвайте никога сждбинитѣ си на самовластителъ, който бѣди и да прѣкарватъ; стожавни бѣди сж по-малки отъ една само незнайна бѣда — криеща се въ душата на единъ всемоощенъ честолюбецъ!

На онѣзи които думатъ, че промѣна въ конституционенъ текстъ, е нѣщо най-обикновено — азъ възражавамъ:

Промѣна въ конституционенъ текстъ, имаща за цѣль да обезличи и омаломощи народа, не трѣбва да се нарича промѣна — а измѣна! Често слушамъ да се говори че въобща, всѣка власт — па и княжеската — естествено клони къмъ разширение.

Това е нелѣпо мждроумство.

Когато конституционенъ главатаръ защита народното всемошество — той зове себе си пръвъ служителъ на държавата, и нищо повече.

Когато конституционенъ главатаръ не защита общественото всемошество — имаме въ държавата лично политическо владичество. А при лично политическо владичество не може да се прави разлика между конституционенъ или неконституционенъ владѣтелевъ похватъ. Иначе казано, личната управа прѣобръща конституционния монархизъмъ на монархически субективизъмъ: прѣстолтъ — отъ частъ на обществената уредба, става сила всепоглѣщаваща, — а с о р бирва вснчкитѣ жизнени сили на страната.

Поради това — при лична управа — настѣпя затмене за всѣко волноначинание, за всѣко независимо подвижничество у отговорнитѣ на чалства; робуването — каквото го

виждаме у безкултурни общества — се замѣстя съ нѣщо по-грозно, работнието; сирѣчь, покарата, изходяща отъ физическо погаване се замѣстя съ поквара, изходяща отъ нравствена подчиненостъ; една България, напиримѣръ, става сто пкти по-необитаема отъ една Турция; въ една България — низкопоклонството се издига до степенъ на добродѣтелъ и получава названието върнополаство, — тѣй че, свѣстнитѣ български справедливо думатъ: — погна петвѣковно заробане — но послѣдва тридесетгодишно самозаробване!

Да, лична управа — това е го. Гвичардини, Сисмонди и Канту поставятъ въ устата на едноврѣмешни нѣкакви италиянски властелини това вѣрую:

— Моятъ Богъ е силата; моята религия е сполуката; моего правото е интересътъ! —

Такъвъ е и лозунгътъ на новоевропейскитѣ монархически субективизъмъ.

Всички хищни вѣндености въ нови врѣмена — отъ Наполеона III до Милана Обрѣновичъ — за да опазятъ своето политическо надмошество и върховенство, бѣха се прѣобрънали на морални отровачи:

— *Corrompre pour dompter; avilir pour dominer; semer la mulier pour triompher; — semer la discorde pour se conserver!* — (Развращавай за да можешъ да укротяваш; — разваляй за да можешъ да събаряш; носи було за да тържествуваш; — сѣй раздоръ за да се опазишъ). Ето Наполеоновската, ето Милановската царственна наука.

Злото е — нека си послужи съ една обща формула — злото е въ бѣсното и необуздало ламтене за върховна властъ.

И такава ламтене — като всѣка автолагрия — съставлява публична опасностъ.

За да упражняваме върху ближния си спасително влияние — по-трѣбно е да сме надарени съ нравствено самообладание; като докажемъ чрѣвъ поведенето си въ чуждия животъ че заслужаваме обща почитъ и общо довѣрие — доказа шѣмъ че обладаваме погрѣшителнѣ качества за да се занимаваме съ общото дѣло.

Поради това, нѣма по-безуменъ дѣвецъ или ве-моща отъ онзи, който иска да прѣводителствува на роднитѣ маси — прѣди да овладѣе тѣхната душа.

Само ако услужаваме на хората съ любовъ и прѣданностъ, можемъ да ги привържемъ къмъ себе си — та успѣшно да ги водимъ по пѣтя на прогреса и добротѣстната.

Значи — достоенъ е и смогува да стои на чело на народнитѣ маси она който знае да служи тѣмъ съ пълна самоотверженостъ — она който съзнава че истинския водачъ е служителъ.

Онѣзи люде които — имайки умъ, опитностъ и начетеностъ — думатъ: прѣвенството е за насъ — се много мамитъ. Наука и умѣние нѣматъ за цѣль да заповѣдватъ — а да служатъ.

Общата съвѣсть величае само добродѣлитѣ; — народтъ инстинктивно различа ловкостъ отъ благоразумностъ — и дума: „— да е учено, добръ; да е умно и мждро, по-добръ!“

Народтъ инстинктивно разбира че сржчностъ и майстория не сж гаранция за честенъ похватъ. А именно това ни учи и всевропейската статистика — като изважда навне грознитѣ подвизи на вседневно-увеличаващитѣ се учени прѣ-

а безръкословно послушание! —
 О, да, не е въпрос за републикански порядък, господства слободна преса, — а въпрос за честна династическа политика.

Два идеала има в конституционният монархизъм, — първо, идеалът отрицателен (искаме прошка за съчетанието на тия два несъчетаеми думи), — и второ, идеалът положителен.

Отрицателният идеал се формира така: първата длъжност на един принц е да се задържа на принципите си мъсто; а втора да достигне, той трябва да жертва всякакви общи блага за своето лично благо!

Положителният идеал се формира така: няма по-мъдра и по-ползотворна политика от честната; и най-добрата властническа система за един държавен глава е да отожестви до такава степен своята психика с неизмънните влечения на народните маси — щото да изгуби своята индивидуалност, да се слее в цялостната национална и социална стихия!

Кой от тъзи два идеала е взимал до ден днешен и взимал вярхъ в княжество България? Отговорът е излишен. Нашата най-нова история е достойна на всеки който знае да наблюдава и да вади заключение от наблюденията си.

Въ всеки случай, ний — български антикариални елементи — ний сме на мъние че е настъпил моментът за коренно прѹстройство въ нашата държавно-властническа наредба.

Аз не считамъ че е дошло времѣ да се рече послѣдния дума по въпроса за републиканщината, която въ едно далечно бъдеще ще обгърне, може би, всички южни славяни; — въ всеки случай аз не въирамъ, че републиканщината, — въ югоисточния край на Европа, ще бжде изразъ само на чистобългарска еволюция — на чистобългарски етнически и исторически идеали. Отъ капка вода море не става — а море само не се прѹсушава!

Да, аз не съмъ заговоралъ до сега за републиканщина — макаръ да я нося въ душата си. Поради това никой няма право да смѣства — въ мойтѣ изрази — антицаризмъ съ републиканизмъ.

Антицаризмъ е съвсѣмъ друго нѣщо. Той се опрѣдѣля така: прѹвържване на владѣтелиа прѹсвѣтолъ въ обикновено чиновническо кресло — безъ прѹстолопрѹмъхване.

Антицаризмътъ е една отъ формитѣ въ които се облича народниятъ суверенитетъ.

Антицаризмътъ е плодъ отъ контрацията на антикариалнитѣ елементи отъ всички крѹгове и лагери.

Ние искаме морализирането на монархизма и неговото обезсилване чрезъ народно усилие; — думитѣ монархия и монархизмъ могатъ да си останатъ сега за сега — въ политическия лексиконъ, но само като безсмислени остатъци отъ прѹдвѣковни наредби, нѣмаша нищо общо съ новорѹмския еманципаторски духъ. Монархъ ний искаме въ България — какъвто е норвежския кралъ Хакобъ — който думаше: — свое мъние, своя воля и свои симпатии азъ не мога да имамъ, защото народътъ не иска отъ мене конкурентно влияние,

увѣрять че на вгатарчения тѣхенъ братъ не е достатъчно да се поднесе пища, но трѣбва още да му се ладе вилушка и да му се каже какъ да си служи съ нея, — има, казвамъ, у насъ господинови които ще ми възразятъ, че азъ съмъ насърдчавалъ анархистичнитѣ и републиканскитѣ елементи.

Добрѣ ще бжде, може би, да не отговарямъ на тѣзи господинови. То сж людие които гледатъ, а не виждатъ.

То сж людие които не смогнуватъ да си обяснятъ това велико твърдение на историята че безпорядъкъ у волнитѣ не е толкова опасенъ, колкото редъ у неволнитѣ!

Но нека имъ отговаря:

Първо, има два вида анархия, — анархия изотдолу и анархия изотгорѹ. Анархия изотдолу — то е стремежъ на хищни улличници да потапятъ въсѣка политическа ерархия основана на дарби и способности, да замѣтятъ въсѣкакъвъ частенъ и общественъ моралъ съ боготворението на корема. Анархия изотгорѹ — то е стремежъ на единична личностъ да поставя своитѣ пощѣвки, влечения и изгоди въ основата на публичния редъ, да натрапа на народнитѣ маси своя блѣсъкъ и своето веледѣлие като изразъ на държавно прѹсѹпване, да въплошава въ себе си всѣка мощъ и всѣко властническо повелителство.

Е добрѣ, — отъ двѣ-три дестилѣтия насамъ — анархически домогвания, у насъ, се проявяватъ много по-на често изотгорѹ, нежели изотдолу!

Второ, азъ съмъ винаги говорилъ въ публични сказки и въстникарски статии — за антицаризмъ, — а никога за републиканизмъ.

И догдѣто народътъ поставя по-високо благородството на душата отъ хитроумството — всѣки искател на първенствуваша роля трѣбва да докаже че обладава такава благородство — та да бжде крѹщаванъ въ свѣтата купель на народната любовъ.

Но дори когато пълното овладѣване на всенароднитѣ съчувствия е дѣло свършено — все пакъ то не би оправдало обсебянето на безмѣрна и самолчна властъ.

Безмѣрната и самолчна властъ — особно въ страни къдѣто коллективната мисль и всеобщиятъ контролъ на гражданитъ не сж окончателно сформирани — безмѣрната и самолчна властъ сж една крайно развратителна стихия. Нищо не увѣличава тѣй скоро и тѣй лесно човѣка — колкото увѣреностъта че може незабѣлъзано да безпѣтствува и безнаказано да своеобразничи.

О, да! Всѣки, който жаднѣе за единовластие, е врагъ на обществото!

Върховниятъ властоусвоителъ би ни въразилъ:

— Искамъ да бжда силенъ за да върша полезни работи! — Лѣжовно умване! Човѣшкото сжестество — когато служи на държавата — не отива отъ сила къмъ дългъ, а отъ дългъ къмъ сила!

Упражняването на лична властъ не може да бжде длѣжностъ — понеже нескромността и самообаянето не сж никога гаранция за добросѣвѣстностъ, — и понеже величието на мислята не е атетатъ за велика дѣеспособностъ!

Има господинови у насъ — онѣзи, които въ интимнитѣ си разговори наричатъ простия българинъ *втапирчечъ тошко* — и които

видегировано единолично заповѣдничество.

Ний искаме да се ползуваме отъ уроцитѣ на миналото; тѣзи уроци — никој българинъ не трѣбва да забравя; — тѣзи уроци изхождатъ изъ факти, които нѣмагь по-трѣба отъ размисления и коментари; тѣхната проста номенклатура е по-трѣсваща:

- 1) Островъ Мечкоръ;
- 2) Бунарджикътъ;
- 3) Търновскиятъ Хисаръ;
- 4) Лакействуващи и издайнически елементи въ българската дипломация;
- 5) Провала на всѣкакъв редъ, каква дисциплина и на всѣкаква човѣшка почитъ въ армията, поради господствуващитъ въ армейски срѣди непотизъмъ, фаворитизъмъ и самоволствуващъ бюрократизъмъ;
- 6) Хеловщина;
- 7) Шнайдеровщина;
- 8) Шарль-Жановщина;
- 9) Двадесетъ и четиригодишни повседневни странствования — на смѣтка на хазнатъ;
- 10) Августѣйши влакове — о-бразуващи пречка за публичнитѣ влакове — и принасящи грамадна вреда на търговцитъ;
- 11) Двадесетъ и четиригодишно непрѣкъснато любезничене и социализиране съ австриянизма;
- 12) Бѣсниятъ луксъ въ сановнически сфери — достигналъ да вземе изгледъ и характеръ на социаленъ институтъ. Безплодность на дългогодишнитѣ усилия за опростотворение на офицерската носия и офицерскитѣ гизлики — опростотворение, изисквано отъ българската сиромашия — но отблъсвано и осуствявано възъ основа на туй въображение: офицерингътъ трѣбва винаги да блѣсти, дори съ цѣната на безхлѣбичата;

13) Изваждане войскитѣ на лагеръ прѣзъ май — и по тоя начинъ вселяване на всевъзможни болести посрѣдъ войскаритъ. Безплодность на всички усилия да се прѣмахне тая гибелна практика — нещастествуваща никдѣ при такива условия и въ такова извънсезонно врѣме;

14) Накърняване на народното достолѣние чрѣзъ небългарскитѣ шарла и цѣтгове върху всеизвѣстнитѣ буди;

15) Сжщо — чрѣзъ небългарскитѣ хералдически емблеми върху всеизвѣстния личенъ флагъ;

16) Сжщо — чрѣзъ маджарски символи върху одеяла на български войници;

17) Орлеанско-бурбонски знаци и емблеми върху българскитѣ пощенски марки, — (орлеано-бурбонски кринъ, орлеано бурбон. гербъ, орлеано-бурбонска корона и пр.);

18) Отдѣление княжеско въ банкинскитѣ бани, — надминаваще, по своя луксъ, всички подобни заведения въ най-богатитѣ европейски държави;

19) Разкошенъ княжески тронъ въ новия храмъ Св. Алекс. Невски — тронъ за който се харчи грамадна сума пари — такава, съ каквато би могло да се построи едно голѣмо училище;

20) Създаване на институти държавни — при липса на прѣдварително парламентарно одобрение и уреджанде: орденъ Кирилъ и Методи и пр.;

21) Държавни прѣврати въ хармония съ чуждестранни сплетничарства: търновско царско самовъзвеличение — плодъ на уговаряне съ творцитѣ на босненската анексия;

22) Царска титла, изкулена чрѣзъ хвърляне държавата въ тежки дългове;

привагь избори чрѣзъ безочливо практикуване на официални кандидатури, сирѣчь чрѣзъ посрѣдничеството, и намѣсата на акцизнитѣ, полицейскитѣ и горскитѣ стражари. Избранитѣ по такъвъ начинъ депутати не прѣдставляватъ народа прѣдъ централната властъ — а наопаки, прѣдставляватъ централната властъ прѣдъ народа. Така че народното прѣдставителство не е друго, освѣнъ едно прѣдверие или отдѣление на властелиновия дворецъ;

29) Систематическа закрила, указана на антидемократическата и антинационална папшанска пропаганда. Тая закрила отиде до тамъ, што единъ свѣтъникъ на короната прѣпрати до нашия синодъ писмо отъ католишки нѣкакъвъ киряръхъ — чрѣзъ когото писмо се искаше прогласата на папското върховенство въ България;

30) Настаняване на папшански пропагандисти въ българскитѣ болници — полъ прѣдлогъ на голѣма умѣлостъ; ала тѣзи болничарки подкачиха да бѣгатъ съ любовницитѣ си — като ни дадоху да разберемъ, че тѣ хуманитарствуватъ само чрѣзъ разсаждане на небългарски пороци между българитѣ;

31) Заявление — направено въ Австрия — отъ единъ папшански духовенъ велможа, получаващъ мѣсечна заплата у насъ като български службашъ, — че българската династия отново щѣла да бѣде *„изцѣло покатоличена“*.

32) Двадесетъ и четиригодишни постоянни срѣщи съ европейски дипломати — извънъ всѣкакво при-сѣствие на български министръ — извънъ всѣкакъвъ контролъ на българско обществоно мнѣние;

33) Постоянно величание и прѣ-

23) Носене царска титла — самопаросване — и сжщевременно иска-не што тая титла да се удобри отъ Вел. Нар. Събрание, — безъ да се вземе подъ внимание че ако е нужно такова одобрение за царска титла — тя не трѣбва прѣдварително да се носи;

24) Грозно клане въ Русе — осмъртяване на жени и дѣца — чрѣзъ заповѣдъ, дадена отъ единъ царедворски ржкоблизецъ: всичко това съ цѣль да се улесни нѣкакво си пжтуване до Босфорскитѣ води;

25) Изхаяване на м. ства чрѣзъ най-грозни и отвратителни подвизи жничества — прѣвратъ, сѣчь, държавни дългове и прочее; и подиръ това, срамно натиране на такива изхазени министерства — подъ прѣдлогъ че, билейки изхазени — тѣ вече не биле годни за работа!

26) Поставање на задкулисни държавни съображения надъ всѣка законность и надъ всѣка правда; — налагане и назначение на Никифора за воененъ министръ — въ врѣме когато противъ тоя Никифоровъ е имало докладъ да бѣде уволненъ отъ всѣки санъ, граждански и воененъ, по неспособноста;

27) Поставање принципа на при-вързаността по-високо отъ принципа на капачитета; при въпросъ защо се дава прѣднина на еднкой си неспособенъ и негоденъ генералъ — отговаря се: — знамъ, че е неспособенъ и неголенъ, но ми е вѣренъ! —

28) Всаждане въ управлението на слѣдната система: министерскитѣ кабинети не бива никога плодъ на слѣдизборна комбинация — а е винаги производъ на прѣдизборно сплетничарство. Иначе казано, м тѣ не сж м-стри на българския народъ, а сж министри изключително на българския дворецъ. Такива м-ри

възпяне на династията прѣдъ европейското общество — и това на смѣтка на българския публиченъ духъ. Българинътъ билъ анатомски простакъ, човѣкъ съ кюрдски психизъмъ — и новата династия била създава въ България народно съзнание, колективна свѣсть и пр.

34) Свообразен *modus crescendi* за прѣзвиване министерска криза въ страната — *modus старомонархически*, à la Louis XIV: въ продължение на дълги седмици, въпрѣки многократната промба на министритѣ да се явятъ прѣдъ държавния главатаръ — тѣмъ се отказва ауденция!

35) Отъ друга страна, въ нашитѣ монархически традиции е влѣзло вече — и е станало *in situ* — *in situ* *regni* — кокетничането съ разваленитѣ велможи — но само съ разваленитѣ: излавятъ се рескрипти на държавнитѣ влѣхви и кръжолоци, и прочее.

36) Намѣса въ разпри между България и чужди държави, отъ една страна, а отъ друга страна — между България и чужди компании, — намѣса нехармонизираща съ нашитѣ интереси. Примѣръ: любезни посѣщения при военни доставници, въ Франция, доставници извѣстни по своитѣ мошенически подвизания спрямо нашего правителство. Втори примѣръ: случастие въ недавнашния споръ между господина Палеолога и България. Трети примѣръ: едноврѣмешнитѣ изявления на Станчева въ Парижъ, — изявления на човѣкъ познатъ като прѣвъ и всегашенъ любимецъ на бълг. дворецъ — и слѣдователно обвързващи тоя дворецъ!

И така нататкъ. . .
Дѣйствието, противодѣйствието — ето двѣтѣ формули на социалната наука

Имайки прѣдъ видъ какъ се дѣйствиува въ българскитѣ държавни сфери, — азъ призовавамъ независимата и безкористна частъ отъ новата българска генерация къмъ задружно противодѣйствието.

Балканскитѣ джобове и балканскитѣ борци сж вѣчни.

Напрѣдъ!
На борба!

Не само че не трѣбва да се разширятъ прерогативитѣ на българския прѣстолъ — но трѣбва да се разбере вече, че тѣ и така сж безгранични — не по текстови постановления на конституцията, а по криво тълкуване на тѣзи постановления; трѣбва да се разбере вече че тѣзи прерогативи се нуждаятъ отъ всеотстранно и безпощадно кастрене — и то по законенъ начинъ — чрезъ свѣстно и логично тълкуване на нашата Магпа Чапта!

ЧАСТЪ ВТОРА

Единъ отъ най-важнитѣ уроци що ни дава социософията е слѣдния: развратни нрави пораждатъ развратни закони.

Иначе казано: когато въ душитѣ липсва нравственъ редъ! — нема го и въ управлението на страната.

Въ нашия държавенъ уставъ се всждагъ сега начала читно послѣдици ще бждатъ обезличаването и провалияето на българщината; отказваме се отъ прѣрвенствуваща воля въ уреждането си — и ще претърпимъ, разбира се, наказание: то за тоя отказъ, наказанието за всѣкакво морално самопонижение: ще се преобърнемъ на безмолвно политическо паство!

Каквито форми и да взима ма-

И това не е само мое твърдението; то е изявление на всички историци — които се провикватъ еднородно че робуването не осмъртвява тѣй бърже едно племе — както го осмъртвява работлѣието!

Е добръ, — ето го, охарактеризирано само съ една лумина, ето го днешното българско публично бѣдствие: работлѣието!

Честта е смянето на дълга; честъ и дългъ сж нераздѣлни.

Самопочитането е благотворността на личното достоинство; самопочитъ и лично достоинство сж неразривни.

У нашитѣ велможи, публични водачи, наставници и уредници има друга психика. Тѣ си думатъ: Чистотата е плодъ на едно сравнение; когато, прочее, всичко е оцапано, всичко е чисто!

Иначе казано: когато всѣкой за служба оплюване — опозоряване — е невъзможно.

И цапатъ се тѣ!

Цапатъ се — сирѣчь пълзятъ, — надпреварятъ се въ колѣнопреклонство.

Пълзенето е нѣшо пригодно.

Не напразно се провиква единъ отъ героитѣ на Менандра:

„Ако искашъ да не падашъ — пълзи!“

Предъ кого пълзятъ новобългарскитѣ прѣрвенци?

Предъ държавния глава.

Той раздава велможески санове — сирѣчь държи ключоветѣ на хазната; а отъ кждѣто иде „манна“ — тамъ отива молитвата и благословиата на харамохлѣбца!

Нека напомнѣж многообразната и многообразна изява на новобългарската коронолатрия и скиптролатрия.

„Всичко за тебе, отъ тебе,

чрезъ тебе, съ тебе! — "Този съветарийски нанизъ отъ слова — този образецъ отъ държавническа сколопудумка — този евристически ласкавости, отправени къмъ държавния главатаръ — сж биле измайсторосани отъ единъ демократически уредникъ — хитъръ човѣкъ, който види се, добръ познавалъ чутното старобългарско правило: — при царя плененъ ти гробъ, при царя плененъ ти джобъ! На подобни *демократии* историята — по всѣка въроятностъ — ще пофреначи името — и ще ги назове демонократи! Все пакъ отъ негово господничество е и слѣдниятъ възгласъ:

" — Доклъ властвувамъ въ твѣи държава, исканието на царя и моето искание ще бждѣтъ едно! и сжщо искание!"

Сирѣчь:

— Азъ съмъ водителъ; значи, трѣба да се оставя да ме водятъ. Азъ съмъ свѣтникъ; значи трѣба да безмолствамъ!

Но нека привържъ това изложение на министерски апофегми, формули и притчи — като оставя за по послѣ коментарийтъ си. Едно време — при гържественото освещаване на варненското пристанище — Д. П. думаше на князъ:

" — Вий сте единчикийтъ великъ умъ въ българската родина. Вий сте душата на народа!"

Още по рано, Ст., който излаваше въ Русе вѣстникъ Нальжда, се провикваше: — "Има князь има и България; нема князь — нема и България; българщина безъ князь не само е невъможна — но е и непотрѣбна!"

Въ отговора си на едно тронно слово, знаменосийтъ на охранителния български и славянофилски традиционализъмъ казвахъ на бъл-

гарския вѣнденосецъ:

" — Вий създадохте публиченъ духъ и съзнание у Българиятъ; вий сте сийната звѣзда на българското небе; вашата сждба и нашата участь сж неразривни: сърцето на България не е освенъ сърцето на нейна владѣтель!"

А господа П. и Т. се провикваха — ту въ пресата — ту въ парламента:

" — Князь Фердинандъ не е само князь, — той е и властникъ; той е първийтъ, той е най важниятъ политически факторъ у насъ; — той трѣбва да управлява — и до край ще управлява по единъ най-господарски начинъ!"

Но образцова куртизанска ласкавостъ, — безпримѣрна въ феноменологията на царепоклонството похвала — излъже еднѣжки изъ устата на Ф., — когато се разсикаше въпросътъ за нескончаемийтъ странствования на князя изъ Австрия, Германия и Унгария:

" — България е едно благо, а князь Фердинандъ е единъ китъ, каза Ф.; недѣйте иска отъ кита да да плува изъ морета и океани: тамъ ще прослави той своята мощъ, — та ще се прославимъ и ний чрезъ него!"

Бихъ могълъ да цитирамъ маса подобни изявления; — не е нужно, нали, драги съграждани?

Господи всемоглий и всеблагий — защо си поставилъ такава атлантическа грамада отъ подлостъ, — такава Хималайя отъ коварство въ душитъ и уреждатъ шесттъ партиски партии въ България?

Уви, психологията на монархологията е извъстна, — и излишно е да призоваваме небесата на помощ при разрѣшението на една

каждѣто калѣта първенствува и всеможествува!"

Но ако дѣтели компрометирани между народа и вгнѣдени въ дворопови срѣди иматъ за първо и послѣдне начало да помагатъ на всѣко народнопритеснително дѣло — тѣ никога не се оплъчаватъ съ явната пиничностъ противъ своя родъ. Не, тѣ се старажатъ да оформятъ своето ехидство, — тѣ се грімжатъ за въвеждане тактъ и умѣлостъ въ своето безечестие, — тѣ си създаватъ теория въ хармония съ своята злоумишленностъ, — тѣ си нагласяватъ принципи чрезъ които оправдаватъ и превъзнасятъ своята измѣна...

Нашитъ министерстваши царедворцови, напиримѣръ, никога не сж думали: " — Нещеме друга власть освенъ царевата власть!" — Боже пази! Такъва смѣлостъ не е излизала до денъ днешенъ изъ устата имъ. Тѣ хитроумствуватъ, — тѣ слетничарствуватъ, — но не се предаватъ явно на противонародни съзаклятия. Тѣ разсжждаватъ така:

" — Българиятъ иматъ Държавенъ Уставъ. А по този Държавенъ Уставъ — властелинѣтъ е пръвъ общественъ факторъ въ страната; неговитъ привилегии и прерогативи сж така широки, така очевидни и неоспорими, щото той, — и само той, — има право да бие тактъ въ българската вѣтрѣшна и въшкашна политика!"

Коварно слововивъртане!... Конституционно вжжеитране!..

Не вѣрвайте, не обръщайте внимание на тая престъжна теория, драги съотечественици!

Не е вѣрно че вий — по духа и буквата на вашата Magna Charta — имате повседневенъ заповѣд-

твърдѣ лесна задача; — отгово-рътъ който диримъ — ето го: развалени хора не търсжатъ подкрѣпление въ публичната съвѣсть; тѣ ставатъ прислужници на самовластителя, цареуголникъ, защото отъ ратаи не се изисква неопетнена душа — а преданность и покорство! Волачитъ на шесттъ български царски партии разсжждаватъ така — въ тъмнитъ кжтове на своя луховенъ организъмъ:

" — Народонаселението ни познава добръ; то е освѣтлено за нашето минжло, за нашитъ досегашни подвижничества; въ коллективния народенъ умъ се таи афоризмо противъ насъ; а щомъ е тѣй, ний ще станемъ панегиристи на коронната всепогълщаща политика, — ще ведичаеме онуй всеобемаче веломощие царско — което е несъзмѣстимо съ народно първенствование!"

И отъ държавни мжже — его ги преобразени на дворцови дверници.

Разбира се — въ самовластителиски сфери — подобна куртизанска тактика не се посрѣща никога съ укоръ и изобличен.е... Повтаряме, монархизмътъ не се крѣпи чрезъ доблести и добродетели — а чрезъ слѣпо повиновение, чрезъ непромѣнливо кланяне, чрезъ отожделствение на престолъ владѣтелевъ съ престолъ олтаренъ, чрезъ дивно настообожаване.

Когато Емиль Оливие изневърри на френската демократия и станж дѣсна ржка на Наполеона третий — Гамбета каза за него:

" — Дрипава е народътъ, но неговата дрипава е чиста; скжпоцѣнна е царската багреница — но тя е оплетнена въ челоуьконенавистничество; Емиль Оливие обладва кални инстинкти — и отиде тамъ

никъ — политически пътешаказателъ

Това твърдение — плодъ на грубо изопачение въ нашитъ конституционни наредби — е едно отъ онѣзи недомислия съ които могатъ да си служатъ само бездушни властоискатели и родолюбители.

Нашитъ конституционни текстове не създаватъ — и не се опитватъ ни най малко да създаватъ — Наполеоновци и Бурбоци. Ржководната идея на търновското учредително събрание бѣше да всели въ България народомощие и народодолъжавие. Това събрание знаеше че привилегиитъ докарватъ видна политическо опекунство, — и че политическото опекунство се видоизмѣнява на яремъ и безправие; и знайки това — то не даде на династическия първоизбранникъ същества — а го наговори само съ втростепенни функции.

Князътъ е, напиримѣръ, представителъ на княжеството въ всичкитъ му сношения съ чуждитъ държави.

Но що е представителъ? Да ли е човѣкъ който дѣйствио самостоятелно — по свои лични побуждения, по свои частни съображения и смѣтки?

Ни най-малко!

Представителъ не представлява себе си, — а друга мощь, — друга авторитетность — друго индивидуално или колективно дѣло, — сирѣчь нѣщо извънъ себе си, — друга стихия освенъ себе си. Представителъ полчува точна и определена заповѣдь — заповѣдь да дѣйствио по извѣстенъ начинъ само — и не може самъ да видоизмѣни пълномощието си. Да дѣйствиошаваше досущъ самоволно, до-

сущъ самовнушително, конституционнитъ династия не би се наричало представителъ — и не би имало причина да се нарича представителъ: — той би билъ самостоястенъ дѣецъ, тогава, самоуредникъ. Но, повтарямъ, не за веломощенъ скитръ блѣнуваха авторитъ на нашата Magna Charta. Въ други европейски конституции — па въ официалния френски текстъ на нашата — терминътъ представителъ е предаденъ съ френската дума *representant*. Разгърнете рѣчица на *Littré* — разгърнете рѣчица на френската академия — и ето какви тълкувания ще намѣрите за тая дума: — човѣкъ който работи по чуждо повеление и наставление, — човѣкъ който става проводникъ на чужда воля!

Основното начало на българския конституционенъ организъмъ се намира въ членъ 44 отъ органическиятъ ни наредби. По тая членъ — единъ законодатель, единъ владетелъ, единъ уредникъ има въ България — народнитъ пълномощникъ и избранникъ. Народното представителство е първоверховната институция която рѣшава отъ що има нужда страната — кои работи сж ползотворни и желателни — кои уредби сж гибелни — коя реформа трѣба да се усвършенствува — кое нововведени трѣба да се премахне — какви работи мязатъ и подобаватъ на българската националность и култура.

А щомъ е така, българскитъ народъ е билъ признагъ — или е призналъ себе си — преди 33 години — за свършеннолѣтенъ въ политическо и социално отношение.

Отъ всичко, отъ всѣкъдѣ — можемъ да се повърнемъ назадъ. Само отъ народенъ суверенитетъ нема — и не може да има — връща-

нѣе назадъ!

Функциитъ на князя — предвидени въ други части на конституцията — началствование надъ армията — назначаване на министри — и прочее — сж бюрократически символизъмъ и административна формалность, нищо повече. Да предводителствовашъ военнитъ сили на княжеството не значи ни най малко да бждешъ притежателъ тѣхненъ Службашитъ е единъ видъ наемна личность, — а въвода и военначалникъ сж службачи. Исто така, да назначаваши министри не значи никакъ да повѣривашъ министерски постове на свои любимци, угодници и прислужници. Въ страна кадѣто конституционнитъ редъ е добръ разобранъ и практикуванъ — окончателното образуване на министерски кабинетъ е дѣло слѣдиборно — а никакъ не дѣло предизборно. Иначе казано, — слѣдъ консултирането на избирателното тѣло, — консултиране вършено извънъ ядотворнитъ и омѣрвителни натискания на официалната кандидатура, — държавнитъ пръвъ слуга, вѣнценосецътъ, видоизмѣнява управлението по такъвъ начинъ глѣто то да хармонира напълно съ всенароднитъ желаня. *Назначениитъ* по такъвъ начинъ министри биватъ министри на народа — а не министри на двора. И при тия условия — думата *назначаване* не може да се тълкува освенъ така: испытляване по велаята на народа!

Изидишо е да аргументирамъ по-надълго въ този редъ отъ идеи. Провалата на народния суверенитетъ въ България е донѣкъдѣ плодъ на общезългарската политическа неопитность или невѣспитаность. Но главнитъ факторъ въ тая провала е псевдо-либерализмътъ, псев-

до-демократизмътъ на нашитъ шестъ царедворски партии. Да, тѣзи партии извършихъ една мѣрака измѣна: намѣсто да си даждъ трудъ да възстадаждъ българския психизъмъ — тѣ погасихъ роднитъ идеали — тѣ оплюхъ народовластителскитъ традиции — и се продадохъ на короната, — продадохъ ржцѣтъ си, продадохъ волята си, продадохъ покорството си, за да се расплагагъ съ Държавната Хазна. И новата българска история може да се съкрати въ два реда: нравственното сгрѣмоляване на шестъ-тѣ дворцови партии!

Напослѣтъкъ българскитъ царски ржкоцѣлователи и любозгодници приготвихъ едно ново решение на привилегиитъ които бѣхъ династѣ бѣ усвоилъ; тѣ искагъ да му даждъ правото да сключва дипломатически спогодби и договори съ чуждитъ сили.

Казахъ — „ново расширение“. Самийтъ фактъ че българскитъ държавници сж възмечтали да расширяватъ „несъществуваши“ книзови атрибути, „нереални“ предмущества — показа на какви сѣнки и измислици се гради династическото величие и можщество въ нашата злочеста страна!

Но да минж на други редъ отъ размишления.

Единъ държавенъ мжжъ трѣба да бжде социологъ, социософъ — познавачъ на законитъ по които се развиватъ човѣшкитъ общества — свѣтовѣдецъ и чевовѣковѣдецъ.

Бокле ни казва че обществата толкова гинждъ отъ простѣпки на безсвѣстни хора — колкото отъ подвизания на скудоумни дѣйци!

Но, уви, умствената слѣпота е недоѣлаема за укоръ и изобличение! Противъ незнажция неможемъ да пишѣмъ обвинителни актове за

неразбирането му, за неопитно-
ства му!

Илишно е, прочее, да отпра-
вамъ къмъ нашитѣ псевдо-дър-
жавници — думитѣ на Epile Au-
gier-овия герой: нема по-безсмисли
човѣци отъ силнитѣ безумници.

Преди нѣколко време нашитѣ
quasi публиченъ мжжъ и quasi
партиенъ главатаръ... — нека
го нарѣжъ Тропанчо... — се про-
викваше: — „България трѣба да се
сдружи съ Франца, Англия и Ру-
сия!“

Казахъ на едного отъ Тропанчо-
витѣ сподвижници че великитѣ дър-
жави не свързватъ никога съюзъ
съ дребнитѣ държавици — а само
ги взиматъ подъ своя закрила, и
че това е едно отъ главнитѣ твър-
дения на политическата философия;
— казанитѣ господинѣ ми възрази:
— „Политическата философия е
блядословие което нема значение
за насъ!“

Иначе казано: — „нание не сж-
ществува!“ — Кратко и ясно!

Турци, Гърци, Сърби и Власи —
когато говоржтъ за българщина —
служжтъ си съ единъ и сжщъ сар-
казмъ: — „Българинтѣтѣ намира от-
говоръ за всичко, не можешъ му
затвори устата!“

Азъ не счетохъ за нужно да про-
дължавамъ разговора си съ Тро-
панчовия сподвижникъ — и да му
доказвамъ че и въ реалната исто-
рия намираме иститѣ твърдения —
каквито въ политическата наука,
не счетохъ за нужно да напомнѣжъ
изявленията на Братияно въ Ро-
мжнския парламентъ преди триде-
сетъ години: — „Вий ме пратихте
да ходатайствавамъ за постъпва-
нето на Ромжния въ централно-
европейскитѣ междудържавни спо-
годби. Ходихъ. Хлопахъ по всички
капи. Нещжтъ ни. Само ни объ-

ски конституционализъмъ, — увѣ-
рени ли сж тѣ че не ще бжджтъ
изринжти изъ управлението както
бѣжх изринжти Малиновци?

Увѣрени ли сж Тропанчовци че
тѣхнитѣ водителски постове и твър-
венствущи роли не ще се повѣр-
жжтъ—сѣдъ една-двѣ години—на
Рача Петрова, на Гудева, на Гена-
диева?

Нека Тропанчовци не забравятъ
това: въ България сме имали ми-
нистри чиято програма е можала
да се съкрати въ деветъ думи:
„— Когато князь Фердинандъ ни
води самъ Богъ ни напжтствова!“
Да, понеже нашитѣ политикани
обладаватъ толкова кратка паметъ
— нека имъ напомнѣжъ нѣкои явле-
ния изъ минжлото на нашитѣ „висо-
копоставени нискополонци“.

П...., бидейки министръ на Вън-
шнитѣ Дѣла, препрати—до единъ
подведомственъ нему институтъ—
предложение да сме минѣли подъ
закрилата на папата—да сме въс-
приемѣли съратничество и спод-
вижничество съ езугарщината —
понеже отъ подолъ на уния щѣло да
има голѣми облаги за българима!

Да, психическитѣтѣ прокажен-
никъ който извърши това преда-
телство бѣше български министръ!
Продължавамъ. Г...., предъста-
тель на министерски съвѣтъ, дума-
ше, преди нѣколко години:

— „Каквито изявления да поис-
ка отъ мене Господартѣтѣ, азъ сжмъ
ги приготвилъ вече писмено — и
сжж въ джоба ми; съ Господартѣ
споръ не бива!“

Но „вѣнецъ за измѣна“, (—
Господи, съ какви думи сме прину-
дени да си служимъ, когато гово-
римъ за български министри) —
вѣнцъ за измѣна“ заслужва
другъ единъ властникъ, чиято име
почнува пакъ съ буква Г...:

— „България ме неше, думаше
той предъ свидѣтели; като е така,
и азъ я нещж! Ще идж да си жи-
вѣж въ странство, въ Швейцария
напримѣръ, и щеше чувамъ нищо
вече за четиригѣ милдона говеда,
нарѣчени българѣ!“

... Ето какви хора ще контро-
лиратъ, — подирѣ година-двѣ, —
нашитѣ дипломатически спогодби
и съюзи!

Друго сега.

Я ми кажете, Господа царе-
дворски политически хитроумни-
ци, съ кого ще свързвате съюзъ?

Казахъ, по горѣ, че да се го-
вори за съюзъ между малка дър-
жава и голѣма е една отъ най-чу-
дноватитѣ нелѣпости...

Да поговоримъ сега за Балкан-
скитѣ държави и държавици...

Съ Ромжния съюзъ е невъзмо-
жнень. Ромжнитѣ сто пхти сж за-
явявали че не искатъ да се ви-
джджтъ приключени между три ве-
ликославянски морета, — че нема
да позволяватъ осжщественого
на мегалобългарскитѣ блѣнове, че
мегалобългарщината е по опасна
за тѣхъ отъ османлийщината, —
че тѣхень интересъ е да се сдру-
жжтъ съ турцитѣ противъ всѣко
българско домогвание, че ако ний
опълчимъ войскитѣ си къмъ Од-
ринъ или къмъ Скопие — влаш-
ката армия незабавно ще се от-
прави къмъ Силистра и Шуменъ,
и прочее.

Съ Сърбия съюзъ е невъзмо-
жнень. Всички сръбски патриоти
думатъ: — „На Балканския полу-
островъ нема мѣсто за двѣ мощни
славянски държави; я Българитѣ,
я ний — трѣба да се откажемъ
отъ първенствущаа роля. Ос-
венъ туй, ний не можемъ безъ мо-
ре — и понеже на Адриатика Ав-
стрия не ни дава исходъ — ще вър-

внимъ къмъ Солунъ!*

Съ Гърция съюзъ е невъзможенъ. Програмата на всички гръцки мегалондеенъ дъвецъ е таа: — Ще въскрсимъ старото Византийско царовище; само така ще усилимъ и прославимъ наново еленизма! —

Съ Турция съюзъ е невъзможенъ. Намъ лично сума млади турци сж думали: — Отоманскитъ Българи, Гърци, Сърби и Власи игражтъ предателска игра; Българинтътегли къмъ София, Гържинтътегли къмъ Атина, Сърбинтътегли къмъ Българинтътегли, Влахъте къмъ Букурещъ! А въ тѣзи четири стоици за друго се не говори освенъ за нашата провала! Мусулманство и християнство нема никога да се споразумѣжтъ! —

Повтарямъ питањето си — съ коя държава ще сключимъ съюзъ договоръ?

Да ви кажа съ коя: — съ Австрия! Да, Австрия е единичката държава въ Европа която има великъ интересъ да ни привлече въ сферата на своитъ ориенталски подвижничества — като ни натовари съ ролята да ѝ помагаме!

Нека се прострж по надълго — по тоя въпросъ.

Германия трѣба да избави флота си отъ английско зложелателство; Германия не може, прочее, безъ порта на срѣдземното море; тя ще заведе Триестъ; но едновременно на Австрия ще се даде — като обезпачуване — исходъ на Егейското море — ще ѝ се даде Солунъ.

Както пишаше единтъ френски дипломатъ въ Revue de Paris: — „Каквото избуви въ централна Европа, Австрия ще го подири, когато е, въ юго-источния край на Европа, иначе тя ще се самоубие, и политически и икономически!

Кога ще настѣпи день за освеществение на многотумния балкан-

ски „австриянизъмъ“? Не се знае!

Но, несъмнѣно н има да се чака окопитването и усилянето на прекарващитъ грозна криза славянски племена. Въ всѣки случай, отъ тогдешния насамъ, Австрия дѣйствиелно гавано, — подготвя почвата! Доказано е съ официални документи, — напримеръ чувтовния списъкъ, публикуванъ въ Парижки и Лондонски вѣстници преди нѣколко време, за милионитъ които Австрия посветява на подкупни. — Доказано е че всички размирици въ османски и други источни срѣдни — сж били нагласени или раздувани отъ свѣтницитъ на Хабсбургския вѣнченосецъ.

Смѣткитъ на тѣзи бждни покорители сж твърдъ прости. Тѣ държатъ пожаръ въ Оманската империя — и въобще въ юго-источнитъ крайнини на Европа — за да дойджтъ единъ день да го гасжтъ. Тѣ ще кажжтъ на Европа: — Ний сме съсѣди на балканскитъ народи; ако следимъ съ скръстени ржцѣ, тѣхнитъ безчинства ще минжтъ и у насъ; ний имаме право да идемъ между тѣхъ — и да ги укротиме!

И ще дойджтъ!

Да, drag nach Osten — это австрийската мегалоидейност!

Въ дипломатически сфери — това е догма.

Единтъ френски държавникъ мислеше преди осемъ години — когато ходѣхъ изъ Европа по български народни работи:

„— Господинъ Михайловскитъ отказвамъ да спорж съ балканските не знае че Австрия счита Балканския Полуостровъ за своя — недопривзета още Индия!“

Па за всичко това има и мажоранти — извѣстни на Европеската публика: напримеръ, тай-

нитъ договоръ, сключенъ едно време между срѣбския кралъ Милана — и австрийското правителство — договоръ съдържашъ, между други клаузи, и следнитъ:

а). Австрия ще защитава династията на Обрѣновичевитъ отъ външни и вътрѣшни враждебности.

б). Срѣщу тая закрила, кралъ Миланъ се задължава да пропусне въ своитъ владѣния, австрийската армия, — въ деня когато виенскитъ държавници заблагоразсжджтъ да предприематъ военни дѣйстви на Балканския полуостровъ.

Сега — нека се повржж на думата си, австро-българския съюзъ — и нека си задамъ три питаня:

1) Какво ще се ползова Австрия отъ тоя съюзъ;

2) Какво ще обѣщае на българската династия;

3) Какви можжтъ да бжджтъ послѣдницитъ отъ съюза — за българския народъ.

Когато австрийскитъ войски потеглятъ къмъ Егейското море — виенскитъ кабинетъ ще иска шото и българ. вържжена сила да нахлуе въ турската империя — откъмъ одринско. По тоя начинъ ще се произведе *diversia*, — сирѣчь напалнето отъ двѣ мѣста ще разнебити османитъ, — ще ги разскоро ще се обрне на *proteus* *militaire* — военна расходка.

Срѣщу тая помощъ, австрийскитъ дипломация, — па и австрийскитъ шикове въ случай на нужда, — ще защитаваатъ династията на князъ Фердинанда отъ вѣкакви антагонисти, — преимущественно отъ „вжтрѣшни недоволници“. Иначе казано, — Българо австрийскитъ съюзъ ще бжде династическа сдѣлка, ще даде на Кобургитъ възможность да пуснжтъ дълбоки

корени въ българскитъ земи.

Заради династическата закрила която князъ Фердинандъ ще намѣри въ панавстрианизма, — заради услугитъ които виенскитъ дворъ ще принесе на софийския дворъ — ний ще се хвърлимъ въ политиката на приключенята, — ще се изложимъ на една война отъ която ще излѣземъ изтощени и омаломощени, ще нагизимъ по дълбоко въ тинята на държавнитъ дѣлтове, ще си навлѣчемъ омраза на всички славянски народи, ще извѣршимъ измѣна спрямо всички балкански държавници, ще продадемъ дѣла Македония на тевтонцината, и прочее.

Па не е невъзможно и друго зло да ни сполѣти, — не е невъзможно — когато нашата армия се оплчи къмъ Одринско — да бждемъ нападнжти изотзадъ отъ ромжнитъ. Ромжния всѣкога е била враждебно настроена къмъ насъ, сума спорове и спречкани доказаватъ това: въпросътъ за паспортитъ и волното минаване на нашитъ градинари отъждъ Дунава, въпросътъ за българщината въ Добруджа, въпросътъ за дунавскитъ острови, и прочее.

Въ мемоаритъ си — кралъ Карло твърди че Ромжния и Турция иматъ единъ врѣгъ — Южното Славянство. Ромжнскитъ държавници и военни главатариста пжти сж заявявали че нема да твржжтъ Велико-българска сила държава, и че щомъ влѣземъ въ стълкнове, ние съ Отоманскитъ военни сили — ромжнската войска ще потегли къмъ Силистра и Шумен!

Отристана, Ромжния е „клиентъ“ на Хабсбургската империя; но интереситъ промѣнжтъ всичко — а най-вече политиката. И така:

Никога държавата не би се свързала чрез формален съюз с България, — ни велика Европейска сила, ни Балканска държава.

Едничка Австрия има интерес да направи от България своя „дипломатическа васалка“, своя „военна послушница“. Ала тоя българо австрийски съюз, — който ще вседи в нашето отечество Милановщина и ще вседи в нашата политика предателство, — ще бжде развнеслен съ национално самоубийство.

ЧАСТЪ ТРЕТА

Лотеръ обичалъ да дума че всъгловъшко общество прилича на магароня селачъ, ездящъ на магарооноце. Полита налво, — исправилъ пакъ, — полита тогава надъсно. Пакъ пи исправилъ, — захваща отново да полита налво...

Нашитъ политически дѣйци, — ездящи на окуцавѣлата онъзи кобила, изопачената конституция, — политатъ отъ нѣколко години насамъ надъсно, къмъ двореца!

Ний имаме вече коронопоклонници и трононатри — за който мोजе да се каже че тѣ испадатъ въ черна меланхолия когато прекаратъ двѣ седмици безъ да сърцаватъ омаслителното владѣтелево ухиляване, безъ да подишатъ услателния августѣйши запахъ.

Тѣхната ultima ratio — въ сферитъ на живота и въ мисловнитѣ области — е тая: Господарьтъ какъто рѣче, то бива!

За да разберете много добръ, драги съграждани, психиката на българския велможа, позволете ми да ви предамъ тука, — макаръ да не е време за аристофановски подсмѣхъ, — думитъ който съмъ слу-

въ столицата:

„Днесъ мжжъ ми видѣ княза, и приказва съ него; азъ съмъ много доволна отъ това; слѣдъ побона срѣща между държавния глава и моя съпругъ — мойтъ съружески животъ взима, за 20—30 деня, изгледъ на пълна благочестия; нема вече свадни и недоразумѣния: — гачели сме младоженци, едва-що вѣнчани!“

Българското „Отче-Нашъ“ ще трѣба да се поимѣни. Намѣсто: „дай ни катадневниѣни хлябъ“, — ще трѣба да се тури такъва формула: — „дай ни катадневно душехранителния владѣтелевъ гледъ!“

Но хора съ рабски инстинкти, — безяично-послушни предъ своя кумиръ, преобръщатъ се на зловично-настрѣвени предъ всѣки пресловещъ.

Направъръ, върху всички насъ — антикамарилнитъ дѣйци, — върху всички насъ който диримъ въ политически сфери, и пѣнимъ най-вече, човѣшкото достоинство и до-столѣние, — повсеминутно се хвърлятъ, като типично изобличение, тѣзи двѣ слова: *крайни елементи!* Да се разбереме.

Крайни хора сж онѣзи който испадатъ въ умозрителни крайности, сирѣчь говорятъ безразсѣдни и безконтролни работи.

Ний ли сме крайни хора, ний който доказваме съ една гранитна логика че всеобемашата и всепогльщаваща персонална оправая е несъвъшната съ народодържавие, — или сте крайни хора вий, който помагате да се абсорбиратъ жизненитъ сили на българщината отъ едно лице, като работите виляги по ржководене и за угода на това лице?

Какво думаме ний — въ послѣ-

угодникъ и кръчмарски вития сж хора отъ една пасмина, че първийтъ ласкае Негово Величество боготомазаника, че вторийтъ ласкае Тѣхни Величества бѣлодършковицѣ, ний знайме че куртизанитъ е дворцовъ демагогъ, а демагогътъ е народенъ куртизанинъ; ний знайме, най-послѣ, че, — по най-полюжителното искание на съвременната социална психология, — мждрийтъ дѣвецъ трѣба да бжде едновременно революционеръ и охранителъ; революционеръ противъ деспота — и охранителъ противъ анархиститъ!

И ето зашо, моемо днешно изявление — че не ний, а вий сте крайни елементи — е дума съвършенно правдива!

Повтарямъ, сега въ България, дорещтъ върховенствова; за веломеще народно и дума не става; — и когато ний се опитваме да уравнивъсиме блюдата на държавнитъ кжпони, сирѣчь да избавиме българщината отъ пагубони сътресения, мждро дѣйствоваме и се по-двизаваме ний, и само ний, исклучително ний!

Какво искате вий, Господа партийни велможи? Безметежно и безкрамолно управление, ний?

Е добръ, дайте ни династия който да се задоложава съ минимумъ отъ дѣйность и функции — и тогава ний ше ви далеме максимумъ отъ държавенъ редъ, максимумъ отъ административна хармония...

Държавнитъ „главаръ“, — веднѣжъ за винжги нека бжде разбрано че държавенъ „главаръ“ въ моя рѣчникъ зн-чи прѣвъ служителъ на държавата, — не може да вди идейна борба, — не може да прокарва своитъ възгледи, да налага своитъ пожелания или наклонности — въ управлението...

дентъ анализъ?

Ето шо: — Царуване не значи самоволие и самоусмотрѣние, въ конституционна страна — а значи всечасно поклонение предъ публична съвъсть! —

Е добръ, не доказахъ ли азъ — въ първата и втора часть на по-звива си — че подобно поклонение предъ публичната съвъсть липсва и винжги е липсвало въ български сфери?

Слушайте, бѣдни члѣзченца, който мразите въ насъ — не прекаленостъ на твърденията — а самостоятелността на духа! Слушайте: тѣсногрждо умуване у насъ — умече и у всѣчки антикамарилни работорци, — нема; — ний знайме, — по най-новитъ твърдения на социогенесиста и социософията, — че въ политиката абсолютното е абсолютно относително; ний знайме че обшитъ идеи сж опасенъ материялъ за граление — когато не сж размѣживотъ; ний знайме че не съ библиотечни системи се води човѣшкостъ, и че принципитъ трѣба да бждатъ съчленени и съчетани съ неуклоннитъ потрѣби на живота; ний знайме че какъто и да предвиди кабинетнитъ мислителъ, той не може всичко да обгърне въ мждрюмството си, и че мисловната мощъ трѣба да се допълни съ повеленията на практиката и опита; ний знайме че политическото владичество не е едно — както си въображаватъ искателитъ на опросто-творение въ политиката, — че, нао-пакъ, има двѣ политически владчества, едно трѣба еднакво да из-ния всеразрушителъ или демагогъ, и владичество на дворцовия самовластителъ, на коронования все-

заповѣдникъ; ний знайме че царе

достига да върва че може всичко, че е способен за всичко — и почнува да счита човъшкото общество за прахъ човъшки, почнува да счита държавата за свое фамилно достояние!

Хитроумният парепоклонник ще ме попитагъ, може-ли:
— „Защо, колчимъ се касеа за владѣтелева рода, за владѣтелево послание, — и само тогава, — вий гледате презъ черни очила на държавнитъ работи?“

Отговарямъ съ всевъзвѣстното социологическо начало: — „Всѣко злоупотребление съ социалнитъ и национални интереси, което може да се проявява безнаказанно, проявява се непременно!“

Примѣръ: промѣни се формата на държавното устройство и титлата на първия държавенъ слуга — чрезъ единъ превратъ който то вари хазната съ грамадни дъглове. Това се върши за възвеличение на българската династия, — и то за възвеличение, носеще характеръ на най пълно беззаконие, съставляващо въ всѣки случаи най опасенъ прецедентъ, ще си остане, навсегда, единъ некритикуванъ fait accompli!

Старовремски единъ историкъ ни дава слѣдната формула за разликата между лошъ и добъръ държавенъ главаръ:

„Лошигъ властелинъ дума за гражданитъ:

— „Страхъ ги е отъ мене!“

„Добригъ властелинъ дума за гражданитъ:

— „Страхъ ги е за мене!“

Е добръ, ний искаме, ний, сичъ боритъ противъ проектиранитъ князови привилегии, — ний искаме щото българската династия да не бжде сътелска на олаха и духовно омаломощяване между

ство на човъшко достойнство, — ний високо протестираме днесъ противъ въсприетитъ, въ партийни срѣди, владѣтелски теории! Ний думаме:

„Висшето морално начало“, за разумнитъ човъшки същества — колчимъ тѣ се предаватъ на активенъ животъ — е отговорността. Всѣки който изпълнява една мисия — може да бжде заставенъ да представи отчетъ; — всѣки, отъ вождъ държавенъ до черковенъ свѣцпролавецъ, може да бжде исправенъ предъ смѣтководнителци, ако дѣйствиата му иматъ връзка съ общото дѣло. Ако прочее, князь Фердинандъ иска да елизи своята безотговорностъ той е длъженъ да се откаже отъ политиката!“

Да, — ето въ четири думи, програмата която искаме да наложимъ на князь Фердинандъ: — „Откажи се отъ политиката!“

Тая програма ний ще я туримъ въ основитъ на нашето държавно устройство, — ако би трѣбало да-же да играме главитъ си на заръ!
— „Откажи се отъ политика, откажи се отъ политика! — ще ви каже ний — неуморно и повсеместно — откажи се отъ политика, а защото политиката има свойството да поражда конфликти между хората, — а ти не трѣба да се намисляш въ конфликтъ съ никой българинъ! . . . Откажи се отъ политика, защото политика значи домогване, а за тебе не трѣба да има домогване, освенъ обществогарското! — Откажи се отъ политика, защото безотговорната властъ всѣва развратъ въ човъшката психика: онзи който натрапя своя замисълъ на милиони хора — достига да върва че трѣба да живѣе като обсеба живота на милиони хора,

културно добруване; можемъ да прибавимъ че прамитъ невъзможна всѣка борба: и дѣйствиелно, протегресъ нема тамъ гдѣто волната обща мисль се замѣнява съ национално на нѣкаквъ „официаленъ мѣдровачъ“, върховенъ знайникъ“, или привилегированъ умникъ“ . . . Просвѣтителъ народни дѣлѣжътъ своята просвѣта на общото съпричастие въ идеинитъ ратоборства, — и за това Платоновци въ старо време, Макколевици въ ново време, сж изисквали строги наказания за всѣки гражданинъ който жертвова дѣла си отъ върховенство — сирѣчь бѣга отъ народно и държавно уреждане!

Ала въпросъгъ за сърѣдоточаване на началната воля и на действителния потикъ въ едно лице взима когото това лице е признато за безотговорно.

Да, да вършишъ работи чрезъ които можешъ да давашъ на общитъ интереси какъто ориентация и кашъ, — да влияешъ по единъ надмогъщ и всемигътенъ способъ върху националитъ сѣдбини, — да се връзвашъ въ публичната душа както се връзва надписъ въ гранитенъ паметникъ, — и въ туй сжщо време да бждешъ недостъпенъ и недосѣгаемъ за смѣтководица, да безмолствувашъ подъ предлогъ че си свършено и безвъзвратно неотворенъ, — ето дѣло безнравствено и античовечно, — ето ний мръсната политическа измислица, какъто би могла да изглеже само изъ демоническото въображение на заклетитъ човѣкъ конезависници и назадничари.

Е добръ, ний, българскитъ антикамарилни елементи, ний които сме се заровили да пробудимъ въ новата българска генерация чов-

Бидейки безотговоренъ — той е лишень отъ инициатива която влѣче отговорност!

Бидейки символъ на духовна хармония посрѣдъ многообразни думове — той не може да се предаде на политическа роля клопяща да усмили съперничествата и стѣкловенята между публичнитъ ратоборци.

Иначе казано:

Който не отговаря за дѣлата си — и е длъженъ да спазя еднакви отношения и еднакви връзки съ всичкитъ членове на народ населението — трѣба да се откаже отъ всѣко подвижничество имаше за цѣль да влине върху общото дѣло. Не похъпя ли така — подѣбна личностъ ще покаже че предпочината едно илейно знае предъ друго — че предпочита, да рѣчеме, бѣло то знае предъ черното знаме; и тогава ний, поклоннитъ на черното знаме, имаме право да се провикнемъ:

— „Отъ сега нататкъ немае нищо общо съ човѣкъ който — бидейки безотговоренъ като задължително неутраленъ — проявява симпатии и антипатии!“

И нека оная преса — която става тѣлковница и проводница на царедворски умствования — не счита нашето мнѣние за мнѣние на нищожно меншество. Сега вече навредъ изъ Европа се твърди и приема за максима — че конституционниятъ владѣтель е владѣтель на безмолвие и на скръстенитъ рѣцѣ!

Независимо отъ всѣкава конституционна теория — социософи и социолози думатъ:

Сърѣдоточаваме ли началната воля и двигателния потикъ въ едно лице — ний унищожяваме всѣка разумна похватностъ посрѣдъ борцитъ и дѣйцитъ за унапредване и

българският народни маси. Ний искаме шото князь Фердинандъ да не парализираа нашитъ разумни сили.

Новопроектиранитъ князови привилегии сж лоши по всько отношение. Тъ образуватъ една тройна измъна: измъна противъ българивелемошие, — измъна противъ южнославянскитъ интереси! Тъ сж чумниитъ политически бацитъ който ше направатъ отъ публичния българския организмъ една погребана мрътвост!

За защита на тъзи привилегии цареворскитъ словоохотници нематъ друго оржие освътъ софизма, схоластичното игродумство... — Князичто ше сключва политически договори но съ съгласието на правителството! — думажж, на 29 тек. мѣс., въ едно столично политическо събрание, тълковницитъ на официалната мисль.

Азъ възразахъ вече на тоя доводъ, нека ми бжде позволено да повторж часть отъ възражението си. Кое е това правителство което ше дава съгласието си? ами ако бжджтъ министри отъ пасмината на онъзи министерстващи бахто. тражи — който показажж вече че повече милжжтъ за исповѣдното върховенство на римския папа — отколкото за идеалитъ на българщината?

Вий ше ми забължките: — Не сме длжжи на знайме какви управници ше има България въ бждни времена! —

Да прощавате! Вий знайте много добръ, — и сте го писали хиляди пжти въ партийнитъ си органи, — че България, отъ 24 год. насамъ, се намира подъ натиска на персоналната управа, — и знайте тоже у какви нравственни разслаб.

ленници персоналната управа е дмирила и дири сполживяници.

Като е тѣй, питамъ ви: — което е ставало вече — защо да не стане пакъ? Защо забравяе че историята състои отъ повторения, — l'histoire se rѣpѣte? (Taïne.).

Единъ П. . . , прѣди нъколко години, ни предлагаше да станемъ папска клиентела. Единъ Ш. . . , прѣди нъколко време, предлагаше на министра Г. Живкова, да сме замѣнѣли славянската азбука съ латинска. Кое ни гарантира че, слѣдъ двѣ-три години, този П. . . и този Ш. . . нема да приподпишжтъ актъ по който България отстъпва на Хабсбургитъ предимство въ анексконнитъ домогвания и притезания надъ Македония?

Друго.

Единъ български публицистъ ни предлагаше да въведемъ въ нашитъ конституционни текстове слѣдната клауза: — Царьтъ утвърждава сключенитъ отъ негово име стоворитъ съ иностранныитъ държави.

Другъ публицистъ поправа горнитя клауза така: — „Отъ името на царя правителството сключавав стовори съ иностранныитъ държави.“

За народното представителство — ни дума!

Тъзи формули сж просто огрицание на народното свърхмошие!

Азъ вече доказахъ — въ прѣркъ князь Фердинандъ, по духа и буквата на нашия държавенъ статутъ, е простъ каналъ на публичната повила; — доказахъ че — като представител на княжеството въ всичкитъ му сношения съ чуждитъ държави — той не може да дѣлства самостятелно; — доказахъ че истинскитъ смисль на израза „представителъ“ е тоя: човѣкъ

който получава инструкции отъ нъкого и ги съблюдава точно.

Въ стария текстъ на статия 17 отъ конституцията — намираме тоя изразъ: „отъ негово име“ . . . (сирѣчь: отъ негово на князя. . .) Ала тоя изразъ е гола формалностъ, простъ административенъ символизъмъ, не създаващъ никаква привилегия — понеже е нужно, за съгласяване на стовори, специално пълномощие отъ народнитъ избранници.

Тѣй че — по стария текстъ — камарата рѣшава да се престжпикъжъ преговоръ и стоваряние съ чужди държави — а князятъ испълнява това рѣшение; ergo, нашийтъ князь е лишешъ отъ вськакви дипломатически преимущества, предимства и самоволни начинания.

Драмната публицисти за които споменувамъ по горѣ не би могли, прочее, да ми възражжтъ че тѣ предлагатъ едно растягане на преджществуващи конституционни постановления — за да вкаратъ въ тѣхъ практически *modus* за задоволяване новитъ държавни потребности.

Не! Касае се, наопаки, за съгласяване нови князови привилегии, — сега теоретизиравани, сега създавани!

Касае се за погълкване на народоддържавнето, — понеже князятъ ще предприема работи върху който народътъ, може би, не ше мисли и чувствова тѣй както мисли владѣтелевъ мозъкъ, тѣй както чувствова владѣтелево сърце, — или тѣй както мислжтъ и чувствуватъ единъ Гудевъ, единъ Генадиевъ, единъ Рачу Петровъ — държавня въ резерва за евентуално залавяне браздитъ на управлението!

Двамината публицисти, — чийто

мждрословие изложихъ по горѣ, — не трѣба да забравяатъ тая велика метаполитическа истина:

„— Властята не е друго освънъ материалната форма на законъ.“

И понеже, у насъ, народътъ е прѣвъ послѣденъ законотворителъ, все пакъ той е прѣвъ и послѣденъ властникъ.

Е добръ, чрезъ новитъ — първо — върховни и самопронзволни — функции на князя, властята, сирѣчь материалната форма на закона, минава у него!

По стария текстъ на стат. 17, — и като вземемъ въ внимание какви идейни въяния и течения се забълважж между творцитъ на нашата Магпа Charta, — ето какво можемъ да рѣчемъ, относно тельно потрѣбата отъ потайностъ въ междудържавнитъ спогодби:

Министерството, ако иска да дѣлства тайно, може да вземе пълномощие отъ камарата — и да сключи договоръ съ чужда сила. При това условие — тайната ше бжде спазена; никой други — освънъ министритъ — не ше знае нъщо за спогодбата!

Предлаганитъ сега конституционни нововедения изискватъ нъщо повече отъ пълна потайностъ: тѣ изискватъ шото народъ и законодатели да не подозиратъ даже че се върши нъщо! И не само — въ всичката тая реформа — бие въ очи че князятъ иска да играе главна роля у насъ — но личи още че българската дипломация, ще бжде изразъ на подземни и непознаваеми домогвания.

Цореди това, думитъ на нъкои царепоклонници — че исканото конституционно измѣнение е малозначително — сж прости превземки.

Това измѣнение унищожава е!

динъ принципъ — и го замѣстятъ съ други принципи! По стария текстъ — князьтъ е и щ о, по н о в и я текстъ — той е всичко; старото и новото положение сж несъгласими.

Сега вече князьтъ не ше се стравува да проявява своитѣ расови симпатии, — да дава конкретенъ видъ на тѣзи симпатии, — да синтетизира своитѣ двадесетъ и четиригодишни любезничания съ австрийския дворъ; на всичко това ше може да се даде, отъ днесъ нататкъ, форма на мандатъ!

Нс искамъ да засѣгамъ тука въпроса че въ Търново — преди 33 години — когато се редактираше чл. 17 отъ конституцията — не се мислеше никакъ за авантюристически съюзи, отъ каквито България нема потреба — а се имахъ предъ видъ обикновенни международни сговори, митнически, погранични, консулски, търговски, и прочее. Да, преди 33 години не бѣше дума за „договори“ а за „сговори“, сговори за работи по управлението на княжество. Тѣй че — въ тевденитѣ и напъванията на българскитѣ царегодишни, освенъ посѣгателството върху народното върховенство, съзираме още и една граматическа и езиковна нещипца! Но, повтарямъ не искамъ да се владамъ въ такива размисления и минавамъ къмъ други питання.

Говорите за политически споразумѣния и спогодби. Съ кого? Какъ? Кога? По какъвъ поводъ? При какви условия?

Азъ не забравямъ че се касае за тайна, — но все пакъ искамъ освѣтление; кажете ми: князьтъ ли ше тѣлува нашитѣ чувства — съ кой народъ искаме сближение, князьтъ ли ше прецѣнява позитивни-

тѣ веления на нашата съвѣсть, — князьтъ ли ше канализира нашитѣ социални и народни интереси?

Може ли да знае той всичко, — та да схваща, безъ да се мами, какво поведение диктува всѣки нашъ интересъ, расовъ, държавенъ, икономически, търговски, воененъ, националенъ и социаленъ?

Може ли той да чете въ бжджщето — и да открива пѣтъ къмъ нови хоризонти — както непогрѣшимо вършжтъ това обществешката мисль и обществѣщата съвѣсть?

Зашо се забравя у насъ тая велика поука на Социософията, — че сдруженитѣ умове на милиони хора струватъ повече отъ единъ само умъ?

Кой, у насъ, е проучилъ въпроса за съюзванъето ни съ Турция или съ Австрия — или съ друга нѣкоя държава — та князьтъ да има готови материяли и данни за да се ориентира сполучливо?

Друго.

Ний сме — въ България — раздѣлени на два лагера — относително Турция. Въ едниия лагеръ — искаме да не се помага на Австрия противъ Турциѣ. Въ другия лагеръ — искаме щото, при всѣка лоша криза преживявана отъ Турциѣ — да се отпъчваме противъ тѣхъ, — да се ползуваме отъ обстоятелствата.

Е добръ, ний — ний антикамарнитѣ елементи — искаме пълна на неутралностъ отъ князя — въ тоя споръ; искаме отъ него да прочита принципа на конституционното бездѣйствие — и да не прояви отъ всички насъ, шемъ нещемъ, туркофили или австрофили!

Въ случай на австро турско стѣлкновение, напримѣръ, единъ отъ двата лагера за които говорж,

Ще бждж ли избранъ за народенъ представителъ въ Великото Народ. Събрание — не знаж. Но ако не бждж избранъ — азъ моляж моитѣ политически единомишленници въ Народното Събрание да приповторжтъ тамо изложената отъ мене аргументация: всѣка побѣда е продължение на идеяна сдруженостъ!

Моляж ги още да се не божтъ че ше минжтъ за крайни елементи. Сега въ България на мене сж извѣстни само единъ видъ анархисти и държавни разрушители: — то сж онѣзи които искатъ да правжтъ отъ князя Фердинанда единъ Бурбунски династъ и повелителъ!

Да живѣе концентрацията на българскитѣ антикамарилни елементи!